

РОЗДІЛ II

Конституційне, адміністративне, інформаційне та фінансове право

УДК 342(477)

М. Савчин

Вихідні засади конституційної традиції в Україні

Конституційну традицію становлять соціальні цінності, щодо яких в суспільстві склався консенсус і щодо яких еліта суспільства впроваджує певні політичні заходи, спрямовані на забезпечення її безперервності. Конституційна традиція України тривалий час була дискретною, що пов'язано із драматичними перипетіями формування власної державності. У статті розкриваються вихідні засади українського конституціоналізму (свобода, демократія, республіканізм, обмежене правління). Визначено основні риси конституційної традиції України, яка має ліберально-демократичний характер з елементами авторитаризму. На сучасному етапі конституційна традиція України тяжіє загалом до європоцентричного бачення ролі права і держави, яке ґрунтується на підпорядкуванні політики праву, що накладає відповідні обов'язки на органи публічної влади.

Ключові слова: верховенство права, демократія, конституційна традиція, конституціоналізм, республіканізм.

Постановка наукової проблеми та її значення. Конституціоналізм є не лише явищем, характерним суто для західної традиції права. Адже формування правопорядку, для якого характерним є гарантії прав і свобод людини та організації влади на засадах забезпечення балансу повноважень, властивий і для вітчизняної традиції права. Власне такі елементи зближують конституційну систему України із ліберально-демократичним конституціоналізмом країн Заходу.

В умовах кризи політичних інституцій та глобальної економічної кризи здається, що трансформація конституційної системи в Україні набуває все більш невиразного характеру. Криза політико-правових інституцій в Україні, насамперед, пов'язана із зниженням рівня легітимності влади та лояльності населення до влади, у згортанні зворотних зв'язків між населенням і владними інститутами, що має наслідком обмеження та порушення прав людини.

Якщо розглядати цю проблему, поєднуючи системний, синергетичний та цивілізаційний підходи, необхідно говорити про певний стан конституційної традиції в Україні, її трансформації в умовах кардинальних змін економічного порядку, трансформації права, процесів глобалізації та інтеграції на світовому рівні. За таких умов слід також зважати на дилему континуїтету і дисконтинуїтету, оскільки ці поняття виражають наступність-перервність конституційного ладу, в основі якого лежить певна конституційна традиція.

Формулювання мети та завдань статті. Таким чином, ця дилема потребує відповіді на такі запитання: які правові традиції закладені в основу українського конституціоналізму? Чи це російська традиція права, чи то радянська «правова спадщина», чи належність до європейської традиції права чи, врешті, це власні здобутки і надбання, які ідентифікують Україну на багатоманітній карті світового конституціоналізму? Відповідаючи на ці запитання, можна визначити напрями інтеграції України у світовий правовий простір через забезпечення прав людини, народного суверенітету, відстоювання державою своєї незалежності на світовій арені.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Витоки конституціоналізму конкретної спільноти, яка утворює державу, зумовлені різними умовами перебігу суспільних процесів. Згідно з природно-правовим підходом Ш.-Л. Монтеск'є, на особливості конституціоналізму конкретної спільноти, організованої у державу, впливають природа, клімат, особливості флори і фауни, оскільки вони визначають ментальність цієї спільноти, народу [1]. З точки зору етногенезу, природничо-кліматичні фактори та критична маса осіб із видатними

здібностями (пасіонаріїв) на переломному етапі розвитку соціальних спільнот відіграють важливу роль у формуванні певної традиційної структури суспільства, а отже в становленні суспільного порядку [2]. Згідно із концепцією етногенезу, правова традиція є відображенням завершальних стадій розвитку цивілізації, що виражає необхідність захисту історичного та природного його простору, коли суспільство вичерпує свій потенціал пасіонарності.

Однак такі трактування правової традиції є спрощенням розуміння проблеми. З такої точки зору важко пояснити тяглість традиції лібералізму, притаманної правовим системам європейських країн, оскільки вона виникла ще у період Античності. Зрозуміло, що існували періоди послаблення ліберальної традиції; однак вона зберігається і має сталий характер, зазнаючи своєї трансформації відповідно до політичних, економічних, соціальних, культурно-духовних змін. Зокрема, ідеї лібералізму сьогодні розвинуті через християнську концепцію свободи волі, а також зазнають подальшої трансформації завдяки доктрині субсидіарності, сформованої католицькою етикою. За таких умов сутність правової та конституційної традиції, зокрема, відображає наявність тяглості уявлень про систему правил спільноти, яка формується у контексті певного природного середовища її існування. Правила, сформовані у римському праві у вигляді *responsa prudentium* та преторських еділів, знайшли своє подальше відображення і в період Середньовіччя, що проявилось у діяльності глосаріїв і постглосаріїв, що мало наслідком його рецепцію. Ліберальний дух римського права також мав значний вплив на кодифікацію права, що сьогодні взагалі має глобальний характер, оскільки до цього процесу долучилися країни із відмінними правовими традиціями.

У сфері публічного права римське право дало сприятливий ґрунт для формування певної системи прийняття рішень правителями, які в ході їх ухвалення завжди залучали як радників авторитетних юристів. По суті правителі середньовічної Європи завжди визнавали себе зв'язаними рішеннями, які були прийняті їх попередниками, і це *ipso facto* (у силу факту) та *prima facie* (на перший погляд, достатній доказ, якщо він не спростовується) розглядалося як базові основи публічного порядку. Саме така правова традиція з прийняття управлінських рішень було покладена в основу *Magna Charta libertarum* 1215 р. (Велика Хартія Вольностей) англійського короля Генріха II, Золотої булли 1126 р. імператора Священної римської імперії германської нації Фрідріха II та Золотої булли 1267 р. угорського короля Бейли IV тощо. За такими королівськими грамотами визнавалися механізм обмеження влади монарха, принцип дорадчості при прийнятті управлінських рішень, що виражало формування справедливих засад процедурної демократії та гарантії чесного і справедливого юридичного процесу.

Для України така традиція мала свою тяглість шляхом рецепції окремих елементів римського права через візантійську традицію права, насамперед у договірній практиці київських князів із Візантією. Водночас київські князі спиралися на власну правову традицію, оскільки джерелом легітимності своїх дій вони вбачали «закон руський» та звичаєве право. При цьому через слабкість систематизації звичаєвого права на практиці досить складно було провести межу між законом і звичаєм. Власне «закон руський», руське звичаєве право і традиція народоправства (демократії) у поєднанні із візантійською традицією права склали основу для зародження конституційної традиції України.

Правову традицію також обґрунтовують із цивілізаційної точки зору. Зокрема слід звернути увагу на характеристику західної та російської традиції права. Це має значення для з'ясування особливостей конституційної традиції України, оскільки вона зазнала впливів обох цих правових традицій. Цивілізаційний підхід загалом базується на характеристиці соціальних цінностей як базових елементів становлення та еволюції правової традиції.

Британський вчений Г.Дж. Берман відзначає, що західна традиція права зазнає кризи, яка, насамперед, пов'язана із інфляцією законодавства, посиленням втручання держави у приватне життя, що має наслідком партикуляризацію права як певної системи, яка повинна складати єдиний організм, цілісний «корпус» правил [3, с. 19-58]. На його думку, західна традиція права сьогодні поки що зберігає певні атрибути, які виражаються у функціонуванні відокремлених правових інститутів та установ, автономності юридичної професії, відділенні права від політики, комплексній еволюції права з урахуванням надбання судової практики (юриспруденції у вузькому значенні слова), доктрини, аналітичних досліджень правових явищ і процесів з боку експертного середовища.

З другого боку, інфляція законодавства підриває єдність правової системи, що пов'язано насамперед із соціальним дирижизмом урядів. Однак такий стан речей компенсується діяльністю конституційних судів, які часто обмежують довільні дії законодавця та уряду, які очевидно не відповідають фундаментальним засадам цієї правової традиції. У європейській традиції права зростає роль Суду ЄС (інститут Європейського Союзу) та ЄСПЛ (інститут Ради Європи), які сприяють

забезпеченню єдності правової системи на основі доктрин легітимності державного втручання у приватне життя, сутнісного змісту прав людини й основоположних свобод, гарантій права особи на справедливий і чесний суд, що вносять значну кореляцію у діяльність національних парламентів та урядів. Це сприяє зростанню ролі доктринальних досліджень у сфері конституційної компаративістики, які слугують одним із важливих джерел національних законодавчих реформ та соціальної політики урядів. Прикладом цього є діяльність Венеційської комісії Ради Європи та мережа дорадчих структур при інститутах ЄС. Це дає змогу відновити послаблений авторитет права, зумовлений двома хвилями кризових явищ в економічній сфері. При цьому маються на увазі рух 1968 р. до посилення лібералізму у політичній сфері і пов'язана з ним, як це не парадоксально, криза лібералізму в ході економічної кризи 1972–1974 років, а також економічна криза 1997–98 років та її друга фаза, яка розпочалася 2008 р. і триває понині. Ці кризи мають комплексний характер, зумовлені також кризою системи цінностей західної цивілізації та трактуванням явищ глобалізації лише в західноцентричному сенсі [4]. На цій основі поступово формується єдине правове поле ЄС для поглиблення верховенства права.

На характер конституційної системи та конституціоналізму України впливає те, що її територія протягом тривалого часу (понад 350 років) входила до складу Російської імперії (спочатку Московського царства), а потім СРСР. Це зумовило своєрідність українського права та вплинуло на його еволюцію. Зокрема, узбецький компаративіст А. Саїдов виділяє такі основні риси російського права: 1) нерозвиненість правових традицій у російського населення, що часто переходить у правовий нігілізм, у заперечення самої необхідності та цінності права; 2) ідеологізація правових норм, підпорядкування права ідеології. У СРСР система джерел була власне доктринальною, оскільки фактично основним джерелом права було марксистсько-ленінське вчення (точніше, вульгаризований марксизм у працях Леніна і Сталіна). Сьогодні основою правової політики в Росії виступає ідеологія «суверенної демократії»; 3) колективізм суспільних форм життя, соборність, перевага ролі громади у житті людей, слабкі прояви індивідуалізму, ідея суб'єктивних прав знаходиться у зародковому стані і є поширеною переважно у середовищі інтелігенції, соціальної еліти [5, с. 313-314]. Для російського права є характерним авторитаризм, який проявляється у переважанні комунітаризму, переплетіння права із релігійно-етичною думкою, тяжіння до монархізму.

Україна як держава фронтиру перебуває на межі цих двох правових традицій. Криза суспільних цінностей, що нині спостерігається як у західному, так і в російському праві, зумовлює проблеми легітимності правових інститутів та установ, довіри між державою та населенням, стану терпимості (толерантності) у суспільстві, зважаючи на еволюцію системи соціальних цінностей. Ці проблеми також зумовлені й тим, що в умовах сучасної економічної кризи (яка розпочалася 2008 р.) вже можна ставити питання про формування системи єдиних соціальних цінностей в рамках людської цивілізації і відповідного наповнення ними положень як конституційного, так і міжнародного права.

В якості основи конституційної традиції України можна виділити принаймні чотири джерела. По-перше, важливим є уявлення про природу суспільного порядку, що виражається засадах демократії і республіканізму. Саме ця традиція відобразилася у подіях, отримали назву Помаранчевої революції 2004 року та Революції гідності 2013-2014 років. Адже недостатньо трактувати, що будь-яка влада походить від волі народу, наскільки критично важливими є інститути підзвітності і підконтрольності публічної влади. По-друге, це концепція забезпечення індивідуальної свободи, яка є основою положень Руської Правди, Литовських статутів і Прав, за якими судиться малоросійський народ. По-третє, погляди на природу публічної влади, які лягли в основу козацького звичаєвого права та Пактів вільностей та конституцій Війська Запорозького, ідей самоврядування, які пізніше були трансформовані у вигляді рецепції магдебурзького права. Ці погляди відображали відому інтелектуальну спадщину XVII ст. європейської традиції права (Г. Гроцій, Дж. Лок, Л. Пуфендорф) та поглядів вітчизняних мислителів (П. Могили, Ф. Прокоповича, С. Роксолана-Оріховського). Загалом такі погляди полягають у забезпеченні деконцентрації влади по-горизонталі у вигляді поділу влади та децентралізації влади по-вертикалі, що зумовлює послідовне упровадження принципу субсидіарності. По-четверте, вітчизняна інтелектуальна традиція, що мала декілька хвиль свого піднесення, серед яких слід виділити рубіж XVII–XVIII століть епохи українського бароко (вершиною якого є так звана Конституція Пилипа Орлика та Права, за якими судиться малоросійський народ), інтелектуальна традиція, пов'язана із діяльністю декабристів у першій половині XIX ст. та Кирило-Мефодіївського товариства, інтелектуальна думка на зламі XIX–XX століть до національно-визвольних змагань періодів 1917–1922 рр. (громадянської війни), 1938–1939 рр. (Карпатської України) та 1941–1953 рр. (опору УПА режимам нацизму і сталінщини).

Радянський період радше слід розглядати як відхід від української конституційної традиції, оскільки радянська концепція права була етатистською за своєю природою і суперечила ідеї обмеження владної сваволі та реального забезпечення гарантій прав людини й основоположних свобод, тяглості української конституційної традиції.

Конституційна традиція передбачає тяглість конституційних явищ і процесів, що тісно пов'язано із континуїтетом і дисконтинуїтетом. Формування та еволюція конституційного права зумовлені відтворенням конституційних явищ і процесів у практичній діяльності людей, у певних стереотипах поведінки, зумовлених рівнем моралі, освіченості та додержанням елементарних правил взаємного визнання прав та законних інтересів у суспільстві. Для узгодження таких інтересів існують різноманітні механізми пошуку суспільного консенсусу. Сучасна криза демократичних інститутів та демократичної легітимності набуває постмодерного характеру [6, с.79-92], оскільки все більше акцентується увага на забезпечення прав і свобод індивіда. Через обмеженість ресурсів і в зв'язку із екологічними проблемами, задоволення зростаючих потреб, які визначають мотивацію, інтереси та права конкретного індивіда, потребує формування певної когерентної моделі узгодження інтересів у суспільстві загалом.

Проблема легітимності завжди була і є актуальною для українського суспільства, яке зробило декілька спроб організуватися в державу. Українські традиції легітимності мають свою тяглість з практики народоправства періоду Русі, козацького звичаєвого права, традиційного тяжіння народу до відстоювання своїх прав і вільностей. Найбільш оптимальним для забезпечення легітимності владних інститутів в Україні є функціонування дорадчих механізмів прийняття їх рішень, які базуються на детальному обговоренні передбачуваних наслідків із залученням представників народу. У сучасних умовах така традиція полягає у залученні незалежних фахівців, які представляють профільні наукові, аналітичні центри, громадські організації тощо. Формування й еволюція мережі інститутів, правил і процедур (соціальних паттернів) для прийняття рішень у сфері публічної політики є важливою складовою легітимності владних інститутів відповідно до принципу верховенства права.

Русь за формою була імперією і на початкових етапах свого розвитку розвивалася подібно до Франкської імперії, однак надалі в Русі не склалася традиція ленного права, в основі якого лежав договір про взаємні права і обов'язки між сюзереном та васалом, що імпліцитно обмежувало імперіум (абсолютну владу) будь-якого феодала. Головними причинами занепаду системи правління у Русі було запозичення київськими князями непрозорих методів правління, притаманних Візантійській імперії (для якої поряд із ними були характерні часті державні заколоти із кривавими розправами наступників із своїми попередниками та конкурентами по імператорському престолу), а також монголо-татарська навала, яка перервала формування традиції узгодження владних рішень у вигляді міжкнязівських з'їздів, які можна розглядати як своєрідну проформу зібрань князів, які існували у Священній римській імперії германської нації – сеймів, що пізніше трансформувалися у станово-представницький парламент – рейхстаг із трьома колегіями – радою курфюрстів, радою імперських князів, радою міст.

З урахуванням цивілізаційного підходу та стану демократичної легітимації можна розкрити особливості сучасного стану конституційної системи в Україні, що впливає на подальший розвиток конституційної традиції. Ще й нині спостерігаються впливи стереотипів, які характерні для радянського соціалістичного права, на розвиток правової системи України. Тому українську конституційну традицію доцільно розглядати крізь призму негативного впливу «соціалістичної спадщини», яка проявляється в наступному.

1. Переважання публічних елементів у системі права. Публічність права полягає у звуженні свободи економічної діяльності та у відсутності, на жаль, чітких гарантій недоторканності права приватної власності. Держава тяжіє до надання населенню різного роду пільг і преференцій, що зумовлює надмірні соціальні її зобов'язання, які стають декларативними і не забезпечуються ефективно ні інституційно, ні процедурно. Система відносин між адміністративними органами та громадянами ще є надто далекою від європейських стандартів довіри та готовності посадових осіб служити суспільним інтересам.

2. Вплив ідеологій державності та православ'я як факторів консолідації української нації із здобуттям Україною незалежності. Конституція України відображає авторитарну традицію поряд із закріпленням принципів правової держави, поділу влади, демократії та верховенства права. На офіційному рівні спостерігалися неодноразові спроби «сприяння» консолідації розрізнених напрямків православної церкви, а на певному етапі – підтримки утворення власної автокефальної церкви (створення патріархату).

3. Догматичне праворозуміння, що в офіційній доктрині означає: обмежувальне тлумачення системи джерел права, власне, як сукупності нормативно-правових актів. Так, юридичний позитивізм унеможливує здійснення ефективного судового контролю щодо правомірності дій та актів органів публічної влади, оскільки в умовах демократії головним критерієм їх конституційності і законності є забезпечення прав людини і основоположних свобод. Сьогодні поки що спостерігаються окремі спроби визнання усталеної судової практики як джерела права.

4. Орієнтація юридичної громадськості на державну політику; основні напрями доктринальних досліджень зумовлені міркуваннями політичної доцільності, державної політики. У сфері вищої освіти та науки так і не створено дієвих гарантій автономії університетів. Для науки конституційного права України, як і для інших країн Східної Європи, на думку польського конституціоналіста В. Соколевича, характерним є незначний вплив на світові тенденції конституціоналізму, на його інтелектуальну спадщину [7, с. 365].

5. Високий рівень централізації виконавчої влади, значна концентрація влади та фінансових ресурсів у центрі на шкоду збалансованого розвитку регіонів; низькі темпи реформування якості суддівського корпусу, неналежний рівень гарантій незалежності судової влади, розгалужений поліцейський апарат (наприклад, податкова служба по суті є подібно до прокуратури автономним, спеціалізованим органом влади).

Сьогодні в конституційній доктрині в Україні спостерігається дискурс між концепціями суверенітету парламенту як уособлення демократичного конституційного порядку [8] та конституційної держави, обмеженої правом, діяльністю конституційної юстиції [9]. Таку ситуацію можна охарактеризувати як постмодерний конституційний дискурс. По-перше, він зокрема проявляється у дилемі ліберально-демократичної концепції забезпечення прав людини й основоположних свобод та ідеї державного патерналізму у цій царині. По-друге, ідея конституційної держави дістає спротив, оскільки, на переконання представників пострадянської конституційної доктрини, судові установи не володіють правотворчими повноваженнями, функції конституційної й адміністративної юстиції трактуються звужено [10, с.19-27]. Звідси проблема у забезпеченні відкритості та доступу населення до управлінських послуг, належного урядування (good administration), справедливого й неупередженого правосуддя. По-третє, в умовах процесів глобалізації виникла реальна дилема між забезпеченням державного суверенітету та можливістю делегування окремих суверенних повноважень України наднаціональним інститутам (supranational power) ЄС [11], що є істотним фактором формування реальної незалежності молодій Українській державності.

Україна нині перебуває на перехідному етапі розвитку конституціоналізму; цей етап характеризує істотні проблеми в становленні системи гарантій прав людини й основоположних свобод. Зокрема, забезпечення права на справедливий і неупереджений судовий розгляд, виконання судових рішень є істотною проблемою забезпечення прав людини в Україні. Дискурс щодо співвідношення негативних і позитивних прав часто підмінюється відверто популістськими заходами з боку уряду. Донині залишається не вирішеною проблема забезпечення адресної соціальної допомоги, слабкою та малоефективною є система соціального, в тому числі медичного, страхування, діяльності установ соціального захисту.

У конституційній доктрині України домінує підхід щодо пріоритетного положення парламенту на протигагу діяльності конституційної юстиції по забезпеченню верховенства конституції. Однак також можна виділити погляди щодо необхідності сильної позиції конституційної юстиції як основи конституційного порядку [12; 13].

Інститут місцевого самоврядування в Україні так і не втілено у повному обсязі, оскільки його законодавче регулювання не відповідає у багатьох аспектах Європейській Хартії про місцеве самоврядування. Зокрема, в Україні так і не забезпечено самодостатності громад, не визначено оптимального механізму вирівнювання регіонів та пов'язаної з ними реформи податкового законодавства.

Аналіз конституційної традиції є більш обґрунтованим на підставі синтетичного підходу, заснованого на поєднанні системного, синергетичного, комунікативного та бігевіористського підходів у дослідженні суспільних явищ і процесів, що лежать в основі вітчизняного конституціоналізму.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином існує тяглість конституційної традиції України, яка виражається загалом у європоцентричному баченні ролі права і держави у суспільному житті, про що також висловилися раніше низка вітчизняних вчених-конституціоналістів [14]. Західна традиція права ґрунтується на підпорядкуванні політики праву, що

накладає відповідні обов'язки на органи публічної влади. Принцип верховенства права визначає в якості критеріїв ефективності владних рішень, насамперед, забезпечення прав людини й основоположних свобод; відповідно до адміністрації пред'являються вимоги надання належної якості управлінських рішень та у сфері правосуддя – забезпечення доступу до справедливого і неупередженого суду [15]. Однак конституційна традиція України тривалий час була дискретною, що пов'язано із драматичними перипетіями формування власної державності.

Конституційну традицію становлять соціальні цінності, щодо яких в суспільстві склався консенсус і щодо яких еліта суспільства впроваджує певні політичні заходи, спрямовані на забезпечення її безперервності. Водночас конституційна традиція України тісно пов'язана із проблемою континуїтету і дисконтинуїтету, на яку впливає тривалий суспільний дискурс між авторитаризмом і демократією. Під цим мається на увазі не лише дискусія ідеологічного чи доктринального характеру, а й певна послідовність дій, спрямована на впровадження таких ідей в життя, використовуючи їх як певний інструмент у політичному процесі, юриспруденції тощо.

Джерела та література

1. Монтескьє Ш.–Л. О духе законов / Ш.–Л. Мотескьє [сост., пер. и коммент. А. В. Матешук]. – М.: Мысль, 1999. – 672 с.
2. Гумилев Л. Этногенез и биосфера Земли / Лев Гумилев. – М., 1979. – 638 с.
3. Берман Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / Гарольд Дж. Берман; [пер. с англ. Н. Р. Никоновой при участии Н. Н. Деева]; под ред. Н. Я. Рябикина. – [2-е изд.]. – М.: Изд-во МГУ; издат. гр. ИНФРА-М-НОРМА, 1998. – 624 с.
4. Стігліц Дж. Глобалізація та її тягар / Дж. Стігліц [пер. з англ. А. Іщенка]. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. – 252 с.
5. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение / А. Х. Саидов. – М.: СПАРК, 2002. – 441 с.
6. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність / П. Розанвалон [пер. з фр. Є. Марічева]. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 286 с.
7. Ten Years of Democratic Constitutionalism in Central and Eastern Europe. – Lublin, 2001. – 447 p.
8. Український парламентаризм: минуле і сучасне / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К., 1999. – 367 с.
9. Стецюк П. Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Посібник для студентів / П. Б. Стецюк. – Львів: Астролябія, 2003. – Ч.1. – 231 с.
10. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Наукова думка, 2007. – 587 с.
11. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України / Л. А. Луць. – К.: ІДП НАНУ, 2003. – 304 с.
12. Скомороха В. Є. Конституційна юрисдикція в Україні: проблеми теорії, методології і практики / В. Є. Скомороха. – К.: МП Леся, 2007. – 715 с.
13. Шевчук С. В. Основи конституційної юриспруденції / С. В. Шевчук. – К.: Український центр правничих студій, 2001. – 294 с.
14. Козюбра М., Лисенко О. Євразійська або слов'янська правова сім'я: реальність чи міф / М. Козюбра, О. Лисенко // Українське право. – 2003. – Число 1. – С. 7 – 16.
15. Конституційна держава та права людини й основоположні свободи: Україна та зарубіжний досвід / [О. М. Максименко, І. О. Мазурок, В. В. Навроцький, М. В. Савчин, П. А. Трачук]; за ред. М. В. Савчина. – Ужгород: Мистецька лінія, 2008. – 348 с.

Савчин М. Исходные принципы конституционализма в Украине. В статье раскрываются исходные принципы украинского конституционализма (свобода, демократия, республиканизм, ограниченное правление). Конституционную традицию составляют социальные ценности, относительно которых в обществе сложился консенсус и по которым элита общества внедряет определенные политические меры, направленные на обеспечение ее непрерывности. Конституционная традиция Украины длительное время была дискретной, что связано с драматическими перипетиями формирования собственной государственности. Определены основные черты конституционной традиции Украины, которая имеет либерально-демократический характер с элементами авторитаризма. На современном этапе конституционная традиция Украины тяготеет к евроцентрическому видению роли государства и права в общественной жизни, основанному на подчинении политики праву, что возлагает соответствующие обязанности на органы публичной власти. Украина сейчас находится на переходном этапе развития конституционализма; этот этап характеризуют существенные проблемы в становлении системы гарантий прав человека и основных свобод. В частности, обеспечение права на справедливое и беспристрастное судебное разбирательство, исполнение судебных решений является существенной проблемой обеспечения

прав человека в Украине. Принцип верховенства права определяет в качестве критериев эффективности властных решений, прежде всего, обеспечение прав человека и основных свобод. Институт местного самоуправления не соответствует во многих аспектах Европейской Хартии о местном самоуправлении.

Ключевые слова: верховенство права, демократия, конституционная традиция, конституционализм, республиканизм.

Savchyn M. Basic Principles of the Constitutional Tradition in Ukraine. The article describes the basic principles of Ukrainian constitutionalism (freedom, democracy, republicanism, limited government). Constitutional traditions grounds on the social values with respect to which there is a consensus in society and the elite of society which implements certain policies aimed at ensuring its continuity. Ukrainian constitutional tradition has long been a discrete, due to the dramatic ups and downs of the formation of their own state. The main features of the constitutional traditions of Ukraine, which has a liberal-democratic character with elements of authoritarianism. At the present stage of Ukraine constitutional tradition tends to be Eurocentric vision of the role of the state and law in public life, based on the subordination of politics to law that imposes corresponding duties on public authorities. Ukraine is currently in a transitional stage in the development of constitutionalism; this stage is characterized by significant challenges in establishing a system of guarantees of human rights and fundamental freedoms. In particular, the right to a fair and impartial trial, execution of court decisions is a significant problem of human rights in Ukraine. The rule of law defines as performance criteria of power solutions, primarily for human rights and fundamental freedoms; the administration claim of appropriate quality management decisions, and in the justice – to ensure access to a fair and impartial trial. Institute for local self-government in Ukraine and not implemented in full, because it does not meet the legal regulation of many aspects of the European charter about local self-government.

Key words: rule of law, democracy, constitutional tradition, constitutionalism, republicanism.

УДК 349.134

В. Федоренко, А. Малюга

Шляхи і напрями удосконалення законодавства про вибори народних депутатів України: теоретико-методологічні та законодавчі аспекти (частина 2) *

Наступним проектом Закону про вибори народних депутатів України (реєстр. № 4906-1 від 02.06.2014), поданим народним депутатом України М. Рудьковським, пропонувалося на парламентських виборах застосовувати пропорційну систему за загальнодержавними та регіональними виборчими списками кандидатів у депутати від політичних партій з 3% прохідним бар'єром. Законопроектом пропонується, щоб партія затверджувала черговість кандидатів у загальнодержавному списку, а також у регіональних списках, які складаються з кандидатів, включених до загальнодержавного списку.

Виборець, голосуючи за партію, може також проголосувати за кандидата, включеного до регіонального виборчого списку від цієї партії. Черговість кандидатів у депутати в регіональному виборчому списку змінюється в залежності від кількості голосів, поданих за кожного з них.

У проекті Закону про вибори народних депутатів України (реєстр. № 4906-2 від 03.06.2014), внесеному народними депутатами України Р. Кошулинським, Ю. Сиротюком та Ю. Михальчишином, було запропоновано такий самий принцип розподілу депутатських мандатів між кандидатами, включеними до регіональних та загальнодержавного списків політичної партії, яка подолає 3-відсотковий прохідний бар'єр, як і у законопроекті з реєстраційним № 4906-1.

© Федоренко М, Малюга А., 2014

* Федоренко В., Малюга А. Шляхи і напрями удосконалення законодавства про вибори народних депутатів України: теоретико-методологічні та законодавчі аспекти (частина 1) / В. Федоренко, А. Малюга А. // Історико-правовий часопис. – 2014. – № 1 (3). – С. 39-44.